

Значення кримінально-процесуального доказування

О. В. Рибалка,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
правових дисциплін
Навчально-консультаційного
центру Національного
університету «Одеська
юридична академія»
у м. Черкаси

Доказування як процес отримання доказів і їх використання з метою відтворення реальної картини події, що досліджується, є єдиним засобом досягнення цілей судочинства, захисту прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тому питання доказування і доказів, на думку більшості дослідників, були і залишаються серцевиною кримінального процесу.

Поняття доказування є невід’ємним від його філософської основи – пізнання, що завжди породжувало теоретичні суперечки про співвідношення цих понять, зміст і структуру доказування, коло суб’єктів і обов’язку доказування, особливостей його реалізації на різних стадіях процесу тощо.

Ці дискусії не припиняються і після проведення так званої «малої» судово-правової реформи в Україні 2001 р., завдяки якій в основу кримінального судочинства був закладений системоутворюючий принцип змагальності (ст. 16-1 КПК України). Розмежувавши процесуальні функції сторін і визначивши роль суду як арбітра в їх змаганні, закон наділив сторони обвинувачення і захисту широким колом прав, зробивши їх таким чином активними суб’єктами доказування, що мають можливість переконати суд у правильності своєї позиції. Це стало поштовхом до критичного аналізу багатьох положень теорії доказів з точки зору їх відповідності новим положенням, у тому числі і поняття кримінально-процесуального доказування.

Впродовж багатьох років у теорії доказів закріпилося уявлення про доказування як різновид пізнання обставин злочину, які мають значення для розслідування злочину та провадження в кримінальній справі, що характеризується єдністю двох взаємопов’язаних ступенів пізнання чуттєвого (безпосереднього) та раціонального (опосередкованого) [1, 280–287]. Ці закономірності всебічного пізнання не заперечують наявності істотних особливостей кримінально-процесуального доказування, що дає усі підстави погодитись з авторами, які підкреслюють, що процедура кримінально-процесуального доказування є специфічною процесуальною методологією пізнання уповноваженими законом суб’єктами відповідного об’єкта дослідження [2, 4–6].

Також було прийнято трактувати доказування у широкому і вузькому значеннях. На думку С. С. Алексєєва, доказування (у широкому значенні) – це діяльність суб’єктів, що спрямована на встановлення за допомогою доказів істинності обставин справи. Сюди автор включає збирання, перевірку та оцінку доказів. У вузькому ж розумінні автор розглядає доказування як обґрунтування сформульованих доводів і заперечень, переконання в їхній істинності тих чи інших осіб [3, 247–248].

Відповідно до цих уявлень обов’язок доказування, що покладається на певних суб’єктів доказування, також трактувався у двох значеннях – як обов’язок збирати, перевіряти і оцінювати докази з метою встановлення істини і як обов’язок обґрунтовувати свої висновки за допомо-

В статті досліджується значення доказування як процесу збирання доказів з метою відтворення дійсної картини досліджуваної події, яке є єдиним засобом досягнення цілей судочинства.

Ключові слова: доказування, докази, пізнання, обставини злочину, процесуальне закріплення, фактичні дані

гою доказів. Безумовно, що обидва обов'язки покладаються насамперед на державні органи і посадових осіб, що здійснюють доказування – орган дізнання, особу, яка провадить дізнання, слідчого, начальника слідчого відділу, прокурора, суд, хоча зміст цих обов'язків для кожного з них є різним.

Незважаючи на вирішальну роль доказування у встановленні обставин злочину, в літературі з кримінального процесу це поняття тлумачиться неоднозначно. Численні наукові дослідження цієї проблеми за різних часів лише підтверджують її постійну актуальність. Недостатньо вивченим у першу чергу, очевидно, слід визнати власне поняття «доказування», що і є безпосереднім **предметом дослідження** у межах цієї статті.

Здебільшого кримінально-процесуальне доказування розглядають як практичну діяльність уповноважених законом суб'єктів, яка відбувається в особливій процесуальній формі, шляхом збирання, перевірки та оцінки доказів [4, 14].

Деякі процесуалісти розглядають процесуальне закріплення доказів як самостійний елемент процесу доказування. Український процесуаліст М. Гродзинський, наприклад, вважав, що доказування – це діяльність слідчо-судових і прокурорських органів зі збирання, закріплення й оцінки доказів [5, 117].

На наш погляд, процесуальне закріплення фактичних даних не можна вважати самостійним елементом доказування, тому що воно є необхідною складовою будь-якої слідчої дії, що проводиться з метою збирання чи перевірки доказів.

Слід визнати слушною думку С. А. Шейфера та інших учених щодо умовності застосування терміна «збирання доказів» [2, 4]. Готових доказів у природі не існує, тому слідчий під час провадження слідчих дій, виявляючи належну до справи інформацію (сліди злочину) і фіксуючи її у процесуальних актах, швидше формує докази та їх процесуальні джерела.

Необхідним елементом збирання доказів також є правозабезпечувальні заходи, тобто наділені правовою формою дії, за допомогою яких орган дізнання, слідчий, прокурор і суд забезпечують можливість реалізації прав, наданих кримінально-процесуальним законом громадянам та особам, які беруть участь у збиранні доказів [6, 38]. Відтак останнє було б точніше визначити як формування доказів, що складається з виконання органами досудового розслідування і судом пошукових, пізнавальних, посвідчувальних та правозабезпечувальних заходів.

Таким чином, у результаті діяльності суб'єктів

доказування з формування доказів матеріальні та ідеальні сліди злочину де-юре отримують значення доказів. При цьому заздалегідь не вирішується питання щодо їх якості і можливості використання для обґрунтування процесуальних дій та рішень, що стає можливим лише після всебічної перевірки останніх. Залежно від цього доказ може так і залишитись результатом пошуково-пізнавальних операцій суб'єктів доказування на певному етапі досудового слідства або стати засобом доказування, тобто бути використаним при обґрунтуванні процесуальних дій та рішень. Тому, очевидно, не кожний «де-юре» сформований доказ обов'язково «де-факто» стає засобом доказування.

М. Костін також зазначає, що, очевидно, за рахунок встановленої законом процедури формування і необхідних вимог до ознак доказу, використання цього поняття головним чином призначене «на перспективу» гарантувати об'єктивність, законність і надійність доказування. Водночас недооцінка самостійного значення збирання доказів (фактичного матеріалу), під час якого створюються умови іншим суб'єктам доказування опосередкованим шляхом отримати більш глибоке і повне знання про злочин, на практиці значно ускладнює обґрунтування наявності чи відсутності підстав кримінальної відповідальності особи. Це, зокрема, пояснюється тим, що сучасна методологія доказування у кримінальному процесі не допускає прийняття таких рішень «на віру» або без належного фактичного та логічного обґрунтування [7, 144].

Отже, збирання і перевірка доказів мають забезпечувальний характер щодо доказування і призначені підготувати для нього якісний матеріал. Після закінчення перевірки доказів починається їх оцінка. Вона є розумовою, логічною діяльністю особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора і суддів. Такий характер оцінки, природно, не дає змоги докладно врегулювати цю діяльність нормами права. Тому у ст. 67 КПК України законодавець лише закріплює принципові вимоги до вказаного процесу – оцінку суб'єктами доказування доказів за своїм внутрішнім переконанням. І все ж оцінку доказів як систему логічних операцій доцільно було б визначити більш змістовно.

Вищевикладене дає підстави характеризувати збирання і перевірку доказів як етап формування фактичної основи процесу доказування, що проявляється при складанні процесуальних актів, у яких докази логічним шляхом використовуються для встановлення обставин, що мають значення

для справи, а також обґрунтування і мотивування висновків (процесуальних рішень). При цьому обґрунтування і мотивування мають самостійне функціональне призначення у процесі доказування. Якщо обґрунтування рішення полягає у демонстрації причинно-наслідкового зв'язку між змістом доказу та обставинами, які вони встановлюють, то мотивування рішення пояснює, чому саме встановлення цих обставин вимагає обрати ту чи іншу норму процесуального або матеріального закону та прийняти саме таке процесуальне рішення. Неврахування зазначених відмінностей між обґрунтуванням і мотивуванням на практиці знижує логічність і силу внутрішнього переконання акту доказування.

Відмінність між практичною діяльністю зі збирання та перевірки доказів і власне процесуальним доказуванням здавна помічалася фахівцями. Відомі юристи XIX ст. І. Бентам, Л. Владимиров, І. Фойницький, М. Розін та деякі інші розуміли під доказуванням саме логічні операції з використання доказів у обґрунтуванні процесуальних рішень перед судом, хоча при цьому підкреслювали важливу роль процесуального збирання і перевірки доказів як «однієї з гарантій судової достовірності». Наприклад, Л. Владимиров вважав, що доказом є будь-який факт, який має призначення викликати у судді переконання в існуванні або неіснуванні будь-якої обставини, котра складає предмет судового дослідження... Кримінальний доказ одержує значення судового, коли він має юридичні ознаки, які вимагаються законом... Такі ознаки даються встановленими способами збирання і використання доказів [8, 133–134]. Отже, поняття доказу (доказування) принципово визначалось не його пошуковою спрямованістю (можливістю встановлювати певні обставини справи), а призначенням – бути засобом обґрунтування встановленого.

З цього питання радянськими дослідниками більш пізнього періоду висловлені різні думки. Наприклад, М. Нокербеків, В. Джатієв та деякі інші фахівці вважають, що пізнання істини у справі здійснюється у два етапи – під час дослідження (до притягнення особи як обвинуваченого), а також під час доказування (обґрунтування пред'явленого обвинувачення) [9, 9–11].

На думку В. Арсенєва, Я. Мотовиловкера, М. Михеєнка та інших дослідників, доказування має два різновиди: а) «процесуальне доказування» або доказування як дослідження фактичних обставин, тобто діяльність відповідних органів і осіб зі збирання, перевірки і оцінки доказів; б) «логічне доказування», тобто логічне та процесу-

альне обґрунтування певної тези, твердження, висновків у справі. Наприклад, В. М. Савицький визначав сутність доказування виключно як обґрунтування певного твердження, тези, водночас вважаючи, що необхідно рахуватися також з традиційним ототожненням у юриспруденції доказування і практичної діяльності з формування і перевірки доказів, а також з тим, що у кримінальному процесі термін «доказування» вживається в обох значеннях. Абсолютизацію того чи іншого поняття він вважає неприйнятною крайністю [10, 149–153].

Таким чином, якщо процес формування і перевірки доказів має завданням створення якісних засобів (доказів), то у процесі доказування обставин злочину ці засоби використовуються шляхом аргументації, обґрунтування певних тез (висновків, процесуальних рішень).

Викладені міркування приводять деяких сучасних авторів до висновку про те, що збирання і практичні дії з перевірки доказів не повинні включатися у поняття доказування у кримінальному процесі, вони передують доказуванню, а їх результати є основою доказування та мають важливе значення для забезпечення його всебічності, надійності і результативності [7, 144]. При цьому залишається незрозумілим, яку роль автор відводить збиранню і перевірці доказів у врегульованій законом кримінально-процесуальній діяльності.

Логічним наслідком подібних тверджень є парадоксальний висновок про те, що протягом досудового розслідування доказування відсутнє, а має місце лише пізнання (елементи доказування виявляються тільки при складанні підсумкових актів – обвинувального висновку, постанови про закриття справи). Виявляється, що слідчий, збираючи, перевіряючи і оцінюючи докази, доказування не здійснює.

Прибічники такої концепції намагаються роз'єднати процеси отримання знань і обґрунтування їх істинності, тоді як у теорії пізнання невід'ємність цих операцій не викликає сумнівів. Фактично ці два види діяльності утворюють лише різні сторони єдиного процесу пізнання [11, 267–268]. Іншими словами, доказування у вузькому розумінні цього слова, тобто обґрунтування певної тези, є невід'ємним елементом пізнання, що входить до системи практичних операцій зі збирання та перевірки доказів. Отже, пізнання не передує обґрунтуванню висновків, а включає його в себе, хоча на окремих етапах пізнавального процесу отримання знань і обґрунтування їх правильності мають різну – більшу чи меншу – питому вагу.

Варто зазначити, що, збираючи докази і засвідчуючи результати слідчих дій, слідчий (особа, яка провадить дізнання) здійснює пізнання не тільки «для себе», а для всієї системи суб'єктів пізнання, до якої входять і прокурор, і захисник, і суд. Саме для їх переконання в правильності своїх висновків слідчий і здійснює вищезазначені дії, спрямовані на перетворення «істини в собі» на «істину для всіх».

Таким чином, обґрунтування правильності висновків, тобто доказування у логічному (вузькому) аспекті, лише завершується складанням підсумкового процесуального акта, починається ж воно і відбувається під час отримання знань, тобто в процесі збирання і перевірки доказів.

Вузький погляд на зміст доказування лише як на обґрунтування висновків, що пропонується у літературі, спростовується новою роллю суду, який традиційно розглядався як суб'єкт доказування. Таке уявлення збереглося в КПК України, ст. 66 якого встановлює, що збирання доказів здійснюється поряд з органами досудового розслідування і прокурором, також і судом.

Під час судового слідства суд заслуховує показання підсудного, потерпілого, свідків, висновки експертів, оглядає речові докази, проводить інші судові дії з дослідження доказів. Однак навіть дослідження доказів, наданих сторонами, фактично являє собою акт отримання доказів, оскільки суд, фіксує у протоколі судового засідання результати своїх пізнавальних дій, формує нові докази, які за своїм змістом можуть не збігатися з доказами, отриманими під час досудового розслідування. Як зазначає І. Б. Михайловська, дослідження судом доказів, зібраних на досудовому слідстві, як би «надбудовує» їх процесуальну форму, надає їм більш високий юридичний статус і цим перетворює слідчі докази на «судові» [12, 39].

Доказова діяльність суду проявляється також і в тому, що він зобов'язаний мотивувати свій вирок, тобто навести докази, на яких ґрунтуються його висновки. Діяльність суду з логічного обґрунтування висновків являє собою доказування у вузькому значенні, тобто відповідає уявленням тих авторів, які зводять доказування до логічних операцій, однак при цьому виключають суд з кола суб'єктів доказування.

З викладеного можна зробити висновок, що суд також є суб'єктом доказування, хоча його доказова діяльність і відрізняється своєрідністю, що зумовлена його особливим становищем у змальному судочинстві.

Оскільки доказування, як ми зазначали вище,

не може бути обмежене логічними операціями з обґрунтування висновків, а включає в себе пізнавальну діяльність, пов'язану з отриманням аргументів для обґрунтування, тобто доказів, важливим є з'ясування того, яким чином у кримінальній справі з'являються ці аргументи, тобто докази.

Традиційне уявлення про збирання доказів, яке поділяється багатьма ученими, визначає його як діяльність, що має пізнавально-посвідчуючий характер і ґрунтується на відображенні і перетворенні у свідомості суб'єкта пізнання інформації, відомостей, що містяться у слідах події [13, 34–36].

Сьогодні ніхто з дослідників не заперечує твердження про те, що готових джерел доказів, тобто показань, висновків експертів, речових доказів, документів у природі не існує і існувати не може: об'єктивно існують лише сліди події, в яких міститься необхідна інформація. Однак ця інформація – ще не доказ. І лише під час пізнавально-посвідчувальної діяльності певних суб'єктів доказування, що наділені відповідними повноваженнями, такій інформації надається належна процесуальна форма і виникають, тобто формуються, докази.

Формування доказів, на переконання С. А. Шейфера, в першу чергу полягає в перетворенні первинної доказової інформації, тобто інформації, що вилучається суб'єктом доказування із слідів, залишених подією [14, 33]. Тому можна стверджувати, що збирання, а точніше формування доказів, – це комплекс операцій, що здійснюється суб'єктом доказування, що полягають у виявленні носіїв інформації, її сприйнятті і перетворенні у належну процесуальну форму (форму показань, висновків експерта тощо).

Завершуючим елементом формування доказів є їх фіксація. Саме з цього моменту відбувається об'єктивізація сприйнятих суб'єктом доказування даних, вони закріплюються за допомогою передбачених законом засобів фіксації. Як писав М. С. Строгович, поки доказ не розглянутий і не закріплений процесуально, не можна стверджувати, що доказ дійсно виявлений, оскільки ще невідомо, що саме виявлено і чи дійсно є доказом те, що виявлено [15, 302].

Отже, **доказування в кримінальному судочинстві** – це врегульований нормами кримінально-процесуального права процес набуття істинних знань про подію обставини злочину. У кримінальному процесі цей шлях на всіх його етапах проходять не всі учасники. Для одних участь у доказуванні обмежується важливою, однак єдиною процесуальною функцією, наприклад, даван-

ням показань як свідок, наданням висновку експертом тощо. Інші проходять шлях пізнання обставин вчиненого злочину повністю, від початку формування доказів до їх належного процесуального використання. Саме їх діяльність і складає зміст процесу доказування в кримінальній справі у повному обсязі.

Суб'єкти кримінального процесу по-різному беруть участь в окремих етапах доказування. Формування доказів – найбільш об'ємний, складний, насичений правовідносинами етап доказування. Докази формуються з самого початку виникнення кримінально-процесуальних правовідносин, тобто стадії порушення кримінальної справи. Як зазначає М. П. Кузнецов, кожне повідомлення про вчинений чи такий, що готується, злочин, що надійшло до суду, прокуратури, органів розслідування, має бути ретельно перевірене. Дії з перевірки цих повідомлень (заяв) являють собою доказування, оскільки встановлення наявності чи відсутності умов, необхідних для порушення кримінальної справи, полягає у з'ясуванні згідно з визначеним законом порядком певних обставин, що можливо лише шляхом збирання, перевірки та оцінки відомостей про ці обставини, тобто шляхом процесуального доказування [16, 12].

Мета перевірки доказів полягає в засвідченні правильності доказу, його юридичної сили шляхом зіставлення доказу з іншими доказами у справі, формування нових доказів, які, на думку суб'єкта перевірки, допоможуть досягнути поставленої мети. Тобто метою перевірки доказів є підтвердження чи спростування доказу, яка не може бути досягнута, якщо у справі не зібрана (сформована) достатня сукупність доказів. Водночас оперування сукупністю доказів притаманне і оцінці доказів, тому перевірка доказів є своєрідним симбіозом формування доказів та їх оцінки.

Як зазначає Ю. К. Орлов, у більшості випадків належність і допустимість доказів (або, навпаки, їх недопустимість і неналежність) очевидні одразу і будь-якої особливої перевірки не потребують. Інші властивості доказів – їх значущість (сила) і достатність до предмета перевірки не входять, оскільки їх встановлення являє собою виключно розумову діяльність і тому є компонентом оцінки [17, 77].

Іншими словами, метою оцінки доказів повинно виступати встановлення їх значущості (сили), достатності, а це можливо тільки після формування на етапі перевірки належної сукупності достовірних і допустимих доказів.

Оцінка доказів, будучи завершальним етапом

їх дослідження, не означає припинення процесу доказування загалом. Сформовані, перевірені і оцінені докази повинні стати обґрунтуванням певних процесуальних рішень.

Тривалий час у вітчизняній науці вважалося, що оцінку доказів і формування внаслідок цього певних висновків у справі мають право здійснювати тільки публічні суб'єкти кримінального процесу – суд, прокурор, органи досудового розслідування.

І. І. Мухін стверджував, що оцінка доказів іншими учасниками процесу не породжує для них будь-якої відповідальності за ті висновки, які вони роблять у справі. Закон не зобов'язує їх приймати будь-які рішення за результатами оцінки доказів і не вимагає від них обґрунтовувати свої висновки всебічним, повним і об'єктивним дослідженням обставин справи. Оцінюючи докази, вони сприяють правильному вирішенню справи, але їх оцінка не має обов'язкової сили для слідства і суду і має лише допоміжний характер [18, 5].

Дійсно, ст. 67 КПК України, розкриваючи правила оцінки доказів, формулює їх стосовно державних органів і посадових осіб, які ведуть кримінальний процес. Однак учасниками правовідносин, які виникають в процесі оцінки доказів, виступають і інші особи, які формулюють і представляють, зокрема, суду свої висновки, що мають аналогічний правовий характер з відповідними висновками державних учасників названих правовідносин. Так, формулювання і обґрунтування висновків у справі має бути прерогативою не тільки органів кримінального переслідування і суду, а й, зокрема, адвокатів. Висновок – це не тільки забезпечене заходами примусу рішення слідчого, прокурора, а й думка, судження інших учасників процесу [19, 223].

Оцінка доказів як етап процесу доказування у жодному разі не повинна бути прерогативою тільки тих органів і осіб, чия кримінально-процесуальна діяльність забезпечується державним примусом. У такому разі це означало б встановлення невиправданої і необмеженої монополії держави і тим самим – нівелювання принципу змагальності, обмеження прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у доказуванні. Учасники кримінального процесу – представники сторін також оцінюють докази, однак, якщо оцінка, яка здійснюється публічними суб'єктами доказування, передують прийняттю владних рішень, то розумова діяльність з дослідження перевірених доказів відповідними учасниками процесу створює основу для заявлення ними клопотань, заяв і

скарг з приводу певних обставин у справі.

Таким чином оцінка доказів учасниками процесу може породжувати цілком визначені правові наслідки. У ст. 67 КПК України законодавець залишає поза увагою інших учасників процесу (у тому числі адвокатів і юристів, які беруть участь у процесі як захисники чи представники відповідних суб'єктів), які також оцінюють докази і приймають на цій основі рішення про заявлення різних клопотань, скарг, відводів тощо.

Безумовно, такі звернення учасників процесу не є беззаперечними джерелами достовірної інформації про обставини події. Однак не враховувати їх при провадженні у справі не можна, оскільки заяви, клопотання, скарги дають змогу отримати додаткову процесуальну інформацію, що забезпечує правильне встановлення обставин справи, а також захист прав і законних інтересів учасників процесу.

Рівне становище відповідних суб'єктів кримінального процесу у доказуванні і, відповідно, в оцінці доказів особливо наочно проявляється в судовому засіданні, де сторони однаковою мірою використовують свої висновки про доведеність обставин події, формулюють і обґрунтовують свої процесуальні висновки по справі.

Разом з тим вважаємо, що якщо розрізнити доказування як інформаційний процес і доказування як систему логічних операцій, то інформаційне доказування цілком охоплюється межами таких елементів, як збирання, перевірка та оцінка доказів. У кримінальному процесі поняття доказів, доказування пов'язується саме з інформаційним процесом (процесом отримання відомостей про факти, їх перевіркою та оцінкою). У логіці доказ і доказування – це розумовий процес обґрунтування певної тези. На наш погляд, було б неправильним протиставляти одне розуміння доказування іншому.

Обґрунтування висновків у справі якраз утворює зміст логічного доказування. Звичайно, оцінка доказів об'єктивізується, як правильно зазначає Ю. К. Орлов, в обґрунтованих процесуальних рішеннях [17, 74; 17, 86], однак оцінка доказів – розумова діяльність, яка полягає у визначенні належності, допустимості, достовірності і достатності доказів. Об'єктивізації оцінки в обґрунтованих процесуальних рішеннях передують етап складної системи логічних операцій з обґрунтування певної тези доказами, що були піддані перевірці та оцінці. Отже, скоріше оцінка доказів могла б бути компонентом обґрунтування висновків (якщо під ними розуміти не тільки систему логічних операцій, а й встановлення підстав для прийняття

рішення – достатньої сукупності доказів). Таким чином, прийняття і обґрунтування процесуальних рішень не тільки за безпосередніми цілями, способами, а й за суб'єктами не збігається з оцінкою доказів і не може бути її компонентом.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що в кримінально-процесуальному доказуванні тією чи іншою мірою беруть участь усі учасники кримінального судочинства, однак ступінь і обсяг їх участі є різними: одні лише сприяють вирішенню завдань доказування на окремому етапі, головним чином на етапі формування і перевірки доказів, інші, навпаки, здійснюють таку діяльність, проходячи усі етапи доказування з метою встановлення обставин події і вирішення кримінальної справи по суті.

Одним із питань, що визначає поняття і зміст кримінально-процесуального доказування є його мета. Визначаючи доказування в кримінальному судочинстві як специфічну форму процесу пізнання, його різновид, необхідно зазначити, що очевидною метою такого пізнання мають бути з'ясування і засвідчення усіма суб'єктами такого пізнання усіх суттєвих обставин події, що досліджується. Як зазначає С. М. Стахівський, пізнати фактичні обставини кримінальної справи – означає встановити в ній істину [4, 13].

До категорії істини в кримінальному процесі часто застосовуються такі визначення: відносна, формальна, матеріальна, об'єктивна, юридична. Не вдаючись до всебічного аналізу численних за своїм змістом висловлювань щодо можливості чи неможливості встановлення істини за результатами кримінально-процесуального доказування, співвідношення істинності та доведеності, достовірності і вірогідності та інших аспектів доказування, зазначимо, що істин у кримінальній справі в різних умовах може бути декілька, але правда завжди одна, оскільки вона являє собою як соціальну, так і юридичну достовірність.

На наш погляд, істина як правова категорія може виступати нормативною метою кримінально-процесуального доказування. У кримінальному процесі істинним є збіг наявної доказової інформації про обставини події, що досліджується, зі змістом і ознаками аналогічних обставин, що включені законодавцем до предмета доказування. А отже, істиною має бути тільки правова оцінка діяння. У цьому контексті слід погодитися з А. Р. Белкіним, який стверджує, що істина в кримінальному судочинстві може вважатись абсолютною, якщо виходити із завдань доказування, коли необхідно встановити не безкінечну множину властивостей, ознак, сторін і подібних фактів,

явищ, а лише те, що вимагає закон, коли пізнання цих фактів, явищ обмежується лише тим, чого і як вимагає предмет доказування [20, 7].

Для забезпечення розуміння сутності встановлення певних правових меж процесуального пізнання події злочину у теорії доказування використовується поняття «межі доказування». Подекуди в його визначення вкладається дещо різний зміст, однак розуміння його призначення залишається єдиним, що впливає з самого термінологічного формулювання – це межі, обсяг правового пізнання в кримінальному процесі.

Незважаючи на достатньо високий ступінь формалізації кримінального процесу, за межами його доказових категорій залишається досить багато інформації. У жодному законі неможливо прописати усі засоби і методи тактики проведен-

ня слідчих дій, процедуру безпосереднього здійснення заходів процесуального примусу, поведінку посадової особи, яка допитує, обшукує, проводить освідчення. Водночас культура процесу доказування, що виражається в дотриманні певних морально витриманих правил поведінки, має не менш важливе значення, ніж правовий бік цього процесу [21, 9].

Таким чином, приходимо до **висновку**, що завдання доказування можуть бути виконані, а його мета досягнута тільки за умови забезпечення повноцінної участі в доказуванні не лише суб'єктів, які ведуть кримінальний процес, а й усіх зацікавлених суб'єктів, що мають правовий інтерес у досягненні об'єктивного результату провадження в кримінальній справі.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Теория доказательств в советском уголовном процессе / под ред. Н. В. Жогина. – 2-е изд., доп. – М. : Юрид. лит., 1973. – 735 с.
2. Шейфер С. А. Следственные действия. Система и процессуальная форма / С. А. Шейфер. – М., 1981. – 128 с.
3. Алексеев С. С. Проблемы теории права / С. С. Алексеев. – Свердловск, 1973. – Т. 2. – 401 с.
4. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія / С. М. Стахівський – К., 2005. – 272 с.
5. Гродзинский М. М. Улики в советском уголовном процессе / М. М. Гродзинский. – М. : Госюриздат, 1945. – 227 с.
6. Шейфер С. А. Собираение доказательств в советском уголовном процессе / С. А. Шейфер. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1986. – 169 с.
7. Костін М. Поняття доказування у кримінальному процесі України / М. Костін // Право України. – 2004. – № 1. – С. 143–147.
8. Владимиров Л. Е. Учение об уголовных доказательствах / Л. Е. Владимиров. – Тула, 2000. – 464 с.
9. Нокербеков М. Р. Предмет доказывания в советском уголовном процессе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / М. Р. Нокербеков. – Алма-Ата, 1964. – 18 с.
10. Савицкий В. М. Язык процессуального закона (вопросы терминологии) / В. М. Савицкий. – М., 1987. – 286 с.
11. Ларин А. М. Уголовно-процессуальный закон и проблемы его эффективности / А. М. Ларин. – М. : Наука, 1979. – 279 с.
12. Михайловская И. Б. Соотношение следственных и судебных доказательств / И. Б. Михайловская // Государство и право. – 2006. – № 4. – С. 38–40.
13. Михеенко М. М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве / М. М. Михеенко. – К. : Вища школа, 1984. – 133 с.
14. Шейфер С. А. Доказательства и доказывание по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования : монография / С. А. Шейфер. – М. : Норма, 2009. – 239 с.
15. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса / М. С. Строгович. – М., 1971. – Т. 1. – 470 с.
16. Кузнецов Н. П. Доказывание в стадии возбуждения уголовного дела / Н. П. Кузнецов. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1983. – 117 с.
17. Орлов Ю. К. Основы теории доказательств в уголовном процессе / Ю. К. Орлов. – М., 2000. – 218 с.
18. Мухин И. И. Важнейшие проблемы оценки судебных доказательств в уголовном и гражданском судопроизводстве / И. И. Мухин. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1974. – 108 с.
19. Горский Г. Ф. Проблемы доказательств в советском уголовном процессе // Г. Ф. Горский, Л. Д. Кокорев, П. С. Элькинд. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1978. – 303 с.
20. Белкин А. Р. Теория доказывания : науч.-метод. пособ. / А. Р. Белкин. – М. : НОРМА, 1999. – 418 с.
21. Москалькова Т. Н. Этика уголовно-процессуального доказывания (стадия предварительного расследования) / Т. Н. Москалькова. – М. : Спарк, 1996. – 124 с.

Рыбалка А. В. Значение уголовно-процессуального доказывания

В статье исследуется значение доказывания как процесса сбора доказательств в целях воспроизведения действительной картины исследуемого события, которое является единственным средством достижения целей судопроизводства.

Ключевые слова: доказывание, доказательства, познание, обстоятельства преступления, процессуальная фиксация, фактические данные

Rybalka Oleksandr. The value of the criminal procedure of proving

The article examines the value of proving as the process of collecting evidence, the main aim of which is to reveal the real circumstances of the investigated event and to act as the unique means of achieving the aims in legal proceeding.

Key words: proving, evidence, identification, circumstances of the crime, procedural consolidation, actual data, the facts